

Kas *Ostja*, *Müüja* ja *Leping* või *ostja*, *müüja* ja *leping*?

Helika Mäekivi

OÜ Päevakera peatoimetaja

*Kui Üürnik rikub oluliselt Lepingu tingimusi ning Üürileandja ütleb seetõttu Lepingu üles, esitades Lepingu ülesütlemisavalduse, siis annab Üürnik Üürileandjale ka Eluruumi valduse.*¹

Selles lauses on 22 sõna, nendest 11 nimisõna. 9 sõna on kirjutatud suure tähega, nimisõnu on nende hulgas 8. Niisugune kirjaviis meenutab vägisi saksa keelt, kus nimisõnu kirjutatakse suure algustähega. Eesti keele reeglite järgi on selles lauses põhjendatud vaid üks suurtähekasutus – sõnas *kui*, mis alustab lauset.

Inglise keeles on kombeks kasutada suurt algustähte sagedamini kui eesti keeles, nt kirjutatakse suure tähega teoste pealkirju (v.a eessõnad, sidesõnad jm), nädalapäevi, kuid, tähtpäevi, keelenimetusi. Nii mõneski Eesti asutuses on inglise keelest lähtuvalt omaks võetud tava kirjutada tähtsamad sõnad suure algustähega, et need muust tekstist paremini eristuksid. Esisuurtähe kõrval kasutatakse esiletõstuks ka suurtähtkirja ja poolpaksu kirja.

Et eestlased on sõlminud viimase paarikümne aasta jooksul lugematuid välislepinguid, on nende tõlkimisega üle võetud ka terminite esisuurtäht – peamiselt nimisõnades (*ostja*, *hankija*, *õpilane*, *klient*, *üürileandja*, *objekt*, *leping*, *tellimus*, *rendisumma*, *teenus* jne), kuid ka omadussõnades (*vääramatu jõud*, *elektrooniline andmekandja*) või verbivormides (*reguleeritud turg*). Sageli on selle taga olnud vähene tõlkeoskus või kahe õigus- ja keeleruumi kasin tundmine, vahel ka kliendi nõue. Tagajärg on see, et noorem lugeja peab lepinguterminite esisuurtähte meie keelele omaseks ja on hakanud ka ise seda kasutama. Niisiis on suur algustäht liikunud tõlgetest juba ka algupärastesse tekstidesse.

Suurtähte põhjendatakse sageli väitega, et *Ostja*, *Müüja*, *Leping* jne tähistavad üht konkreetset ostjat, müüjat, lepingut jne, väikese tähega *ostja*, *müüja*, *leping* aga kõiki muid ostjaid, müüjaid ja lepinguid. Eesti keeles on sellise vahe väljendamiseks piisavalt muid võimalusi peale algustähe – kehtib põhimõte, et kui sama sõna esineb dokumendis korraga nii kitsamas kui ka üldisemas tähenduses, on loomulik väljendada seda vahet sõnastuse abil.² Sageli on seda põhimõtet ka rakendatud: vt järgmisi näiteid, kus defineeritud mõistest (ehk suurtähega kirjutatavast terminist) lahknev tähendus on esile tõstetud sõnade *teised* või *muud* abil, terminiga kattuvat tähendust kannab aga sõna *käesolev*.

a) *Otsekorraldusega tellijatele teatab Firma OÜ tellimishinna muudatusest vähemalt 14 päeva enne hinna muutumist ning teistele tellijatele vähemalt 14 kalendripäeva enne nende tellimuse lõppemist.*

b) *Rentnik on kohustatud hoolitsema sõiduki eest ja mitte kasutama ega lubama kasutada sõidukit teiste sõidukite või mis tahes muude objektide lükkamiseks ja pukseerimiseks.*

c) *Üürileandja võib nõuda lepingu ennetähtaegset lõpetamist juhul, kui üürnik kasutab üüritud vara vastuolus käesoleva lepinguga või muude lepingutega.*

¹ Kõik siinse artikli näited pärinevad internetist. Muudetud on esisuurtähte, parandatud on üksikuid keelevigu ja kustutatud või muudetud osi, mis pole artikli seisukohalt tähtsad.

² M. Raadik. Väikesed tarbetekstid. Käsiraamat. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2011, lk 106.

d) *Kontaktandmeid töödeldakse eelkõige kliendile informatsiooni ja teenuste ning Firma OÜ muude teenuste pakkumiste edastamiseks.*

Tekstide uurimisel hakkab silma, et suurtähe pooldajad on oma kirjaviisis võrdlemisi järjekindlusetud.

1. Kõigis lepingutes ei ole *teistest* või *muudest* üldse juttu, seega ei tohiks olla ka segiajamise ohtu. Lühikestel ostu-müügilepingutel või üürilepingutel on sageli vaid kaks osalist ning kui lähtuda põhjendusest, et suurtäht on vajalik *kõnealuse* ja *muu* eristamiseks, ei oleks ilma *muuta* lepingutes ju ka suurtähti vaja.
2. Sageli tuleb ette, et termin pannakse kirja suure algustähga, kuid hiljem see unustatakse (mis omakorda näitab, et suurtähe roll tähenduse eristajana on ebakindel või isegi ebaoluline). Nt

*2.1. Litsentsisaajal on õigus installeerida, kuvada, käivitada või ükskõik millisel muul viisil kasutada (edaspidi: „**Kasutamine**”) Tarkvara ühte eksemplari ..*

[---]

*2.6. Tarkvara **kasutamisoigus** on tasuline. Litsentsisaaja õigus Tarkvara **kasutada** tekib pärast Tarkvara **kasutamise** õiguse eest ettenähtud tasu (edaspidi: „Litsentsitasu” nõuetekohast tasumist. Tarkvara **kasutamine** ei ole lubatud perioodil, mille eest Litsentsisaaja ei ole tasunud.*

3. Mõnikord kirjutatakse suure tähega ka muid kui määratletud termineid, mis tekitab uut segadust. Kas alltoodud näidete *uus Objekt, teine Maksesumma, muudetud Tingimused* ning *uus, eelmine* või *allesolev Soodustus* on needsamad *objekt, maksesumma, tingimused* ja *soodustus*, mis on dokumendi alguses määratletud, või siiski mitte?
 - a) *Kui Objekt hävib, peab rentnik hüvitama **uue Objekti** maksumuse.*
 - b) *Eritingimuste korral on Pangal õigus määrata **teine Maksesumma**.*
 - c) *Tingimusi võib muuta Poolte kirjalikul kokkuleppel, kui Lepingust ei tulene teisiti. **Muudetud Tingimused** jõustuvad nende allkirjastamisel Poolte poolt.*
 - d) *Kui kõneaja laadimisel alates 5€ ulatuses on veel alles **Soodustust** eelmisest laadimisest, lisatakse **uus Soodustus eelmisele allesolevale Soodustusele** ja **Soodustuse** kasutusaeg pikeneb 30 päeva võrra.*
4. Paljudes dokumentides on kasutusel väljend *käesolev Leping*, mis, nagu enne öeldud, rõhutab terminile antud tähendust. Kui aga suurtäht näitab niigi, et tegu on just sellesama sõlmitava lepinguga ja mitte millegi muuga, ei peaks olema mingit vajadust *käesoleva* järele. Seega näivad lepingu koostajad ka ise kahtlevat, kas suurtäheline *Leping* üksi on piisavalt eristuv.

Niisiis ei ole suurtähelise kirjapildi eelistajad iseenda seatud reeglit kuigi täpselt piiritlenud. Väike algustäht aitaks aga kõik kirjeldatud probleemid kõrvaldada.

Reeglitest rääkides tuleb öelda, et terminite esisuurtähtede kohta ei ole eesti kirjakeeles ühtegi lubavat tingimust. Eesti ortograafia järgi tähistab suur algustäht:

- 1) lause algust,
- 2) nimesid,
- 3) osa nimetusi nende ametlikkuse ja püsikindluse märkimiseks,
- 4) tunderõhku.³

³ **T. Erelt.** Eesti ortograafia. Neljas, täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2005, lk 24.

Millega on tegu lepingutekstides? Tiiu Erelt on öelnud, et lepingupooli tähistavad *Tööandja ja Töövõtja, Tellija ja Täitja, Ostja ja Müüja* ei ole kindlasti nimed⁴ (nagu Saaremaa, Oskar või Eesti Ekspress), sama võib öelda ka *lepingu, töö, litsentsi, üüri, rendi, makse* jms kohta. Neid sõnu ei saa pidada ka nimetusteks, mida tuleks ametlikkuse või püsikindluse märkimiseks suure tähega kirjutada, samuti ei väljenda nad tunderõhku. Seega ei kuulu selline kirjutustava ühegi olemasoleva keelereegli alla.

Suure algustähega dokumenditerminitest ei saa moodustada ka tuletisi. Mõelgem näiteks, kuidas näeks välja suurtähelisest terminist moodustatud *ne-* või *line-*omadussõna. Selle kohta kehtib üldjuhul kaks reeglit:

- 1) tavaline käändsõna kirjutatakse *ne-* ja *line-*omadussõnaga kokku (*kaheaastane, kolmemeetrine, seadusjärgne*);
- 2) nimi, tsitaatsõna, täht või täheühend liidetakse *ne-* või *line-*omadussõnaga sidekriipsu abil (*Läänemere-äärne, U-kujuline, SKT-põhine*).⁵

Kui me tahame *Lepingule, Poolele* või *Ostjale* liita mõne *ne-* või *line-*liitelise sõna (*-järgne, -vaheline, -põhine, -poolne*), tekib küsimus, kumma reegli järgi toimida. Kui kirjutada esimese reegli järgi kokku, tuleb suurest tähest loobuda, sest vormid *Lepingupõhine* või *Riikidevaheline* pole õigekirjareeglitega vastavuses. Väiketähele üleminek pole aga kooskõlas suurtähelembeste loogikaga, et termin peab olema kogu dokumendis suure tähega. Seda ei saa kirjutada ka sidekriipsuga kujul *Volitus-järgne* või *Sõiduki-poolne*, sest esimene liidetav pole nimi ega tsitaatsõna, ammugi mitte täht ega täheühend. Niisugune olukord räägib kindlalt väikese esitähena kasuks: reegli järgi saaksime öelda üksnes *lepingujärgne, pooltevaheline, ostjapoolne* jne.

Peale *ne-* ja *line-*omadussõnade tekitab kirjutusviis küsimusi ka teiste tuletiste puhul. Kui dokumendis on defineeritud *Müük, Tarne, Leping, Hange* või *Projekt*, siis kas *müügileping, tarnekontroll, lepinguosaline, hanketingimused* või *projektijuht* on juba uued terminid või defineeritud termini osad?

Esisuurtähe pooldajad ütlevad sageli, et dokumendikeeles võib ja tuleb esisuurtähte kasutada seepärast, et see keelekuju on eriline, muudest väljendusvariantidest tähtsam. Kuid ükski keeletasand ei seisa eraldi ning ka dokumendikeeles kehtib kirjakeele norm, millega on seatud ühtsed suure ja väikese algustähe kirjutamise reeglid.

Dokumendikeel on valdkonnaülene, sest ka meditsiinasutused võtavad laenu, põllumajandusettevõtetal on vaja hooneid üürida, ajakirjanikud peavad viitama litsentsilepingutele jne. Seega liiguvad dokumendikeele apsud ühest allkeelest teise ning ühel päeval võidakse arvata, et *ostja* või *tellijä* peavad olema ka lepingust väljaspool suure tähega. Näiteid pole vaja kaugelt otsida: viimastel kohalike omavalitsuste valimistel võis televiisoris näha reklaami *IRL sõlmib sinuga Leping*. Minu postkasti on tulnud kirju, kus on öeldud *Aitäh töö eest. Edastasin selle Kliendile ja ootan tema vastust*. Nendes lausetes pole suurtäht mingit põhjendust peale selle, et reklaami- või kirjakeelekirjutaja on sellist kirjepilti kusagil dokumendis näinud ja eeldab, et sedasi on õige. Niisiis levib selline keelekasutus ka igapäevakeelde, külvates segadust ja eirates reegleid.

Kõiki dokumendikoostajaid pole suurtähetõbi siiski tabanud. Näiteks kasutavad Eesti kindlustusseltsid oma tingimustes, poliisides ja lepingutes väikest tähte, kohtuasjades on *hageja* ja *kostja* väiketähega, Eesti õigusaktides on kõikide terminite defineerimisel hakkama saadud ilma esisuurtähetähta.

⁴ T. Erelt. Terminiopeetus. Tartu Ülikool. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 2007, lk 237.

⁵ T. Erelt, Eesti ortograafia, lk 46.

Vahel tuleb dokument ette lugeda ja kuulajal ei ole niikuinii võimalik esitähe suurust eristada. Näib, et arusaamist pole see seganud, samuti pole kuulda olnud juhuseid, et keegi oleks mõnda kindlustus-, kohtudokumenti või õigusakti väiketäheliste terminite tõttu kuidagi valesti mõistnud. See laseb arvata, et väike algustäht ei ole eksitav. Pole kahtlust, et hea väljendusoskusega inimesed suudavad koostada ka korrektse õigekirjaga dokumente. Vastumeelsus väiketähe vastu võib peituda pigem harjumuses, firmade tavas, eesti keele väheses tundmises või inglise keele tavade mõõdutundetuse kummardamises. Viimasest rääkides – kuidas tõlkida nt lauset „The capitalized terms used in this Agreement shall have the following meaning ..”?

Lahendusi on vähemalt kaks:

- 1) jätta segadust tekitav sõna ära ehk öelda: „Lepingus kasutatud terminid kannavad järgmist tähendust ..”;
- 2) lisada viide lähtekeelele, eriti kui lepingulises suhtes on ülimuslik ingliskeelne leping: „Ingliskeelses lepingus kasutatud esisuurtähena terminid kannavad järgmist tähendust ..”.

Kokkuvõtteks tuleks öelda, et dokumendikeel on üldkeele osa ja selles kehtivad samad reeglid mis üldkeeles. Suurtähe ülemäärane kasutus on ebajärjekindel ja reeglistamata, eksitades ebakindlamaid keelekasutajaid. Kui lepingu koostajal on soov olulisi sõnu esile tõsta, võib ta kasutada mõnda muud, õigekirjareeglitest väljapoole jäävat vormistusviisi, nagu kursiivi, sõrendust, poolpaksu kirja.